

RYZIKO POLITYCZNE WSKAŹNIKIEM BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO PAŃSTWA

Grzegorz WASZKIEWICZ

Wojskowa Akademia Techniczna

Streszczenie: Wśród wszystkich grup ryzyka rozważanych w teorii ekonomii oraz kalkulowanych w działaniach inwestycyjnych na szczególną uwagę zasługuje ryzyko polityczne, które z punktu widzenia przedmiotu jest najmniej rozpoznane i najtrudniejsze do skwantyfikowania. Ogólnie przyjęty gospodarczo-finansowy charakter tej miary często uniemożliwia wiązanie jej z innymi obszarami funkcjonowania państwa. Niemniej kompleksowość podejścia w ocenie ryzyka politycznego i wielowątkowość analizy daleko wykraczają poza pojmowanie tego zagrożenia w sensie wyłącznie gospodarczym. Miernik – ryzyko polityczne – zarówno na gruncie teoretycznym, jak i w praktyce rynkowej uwzględnia zagregowaną skalę różnorodnych zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego państwa. Rozważania nad specyfiką dyskontowanych zagrożeń w ramach wyceny ryzyka politycznego i ich zbieżność z dominującymi sferami współczesnego bezpieczeństwa państwa uprawniają do sformułowania tezy, jakoby skala ryzyka politycznego szacowanego na rynkach finansowych odzwierciedlała poziom bezpieczeństwa narodowego w poszczególnych gospodarkach. Dążąc do udowodnienia powyższej tezy, przeanalizowano dominujące sfery zagrożeń bezpieczeństwa narodowego państwa, a następnie składowe ryzyka polityczne w ujęciu teoretycznym. Porównanie obu grup czynników dowodzi ich wyraźnej zbieżności. Następnie powyższe determinanty/elementy skonfrontowano z kluczowymi faktoremi dyskontowanymi przez komercyjne instytucje, które szacują skalę ryzyka politycznego w odniesieniu do każdej gospodarki. Dodatkowo porównano wybrane gospodarki pod względem przypisywanego im na tej podstawie ryzyka otoczenia politycznego. W rezultacie stwierdzono, że skwantyfikowane ryzyko polityczne jako miernik finansowy pozwala oszacować skalę bezpieczeństwa narodowego państwa, a przez to może być użyteczne w porównaniach międzynarodowych.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo narodowe, ryzyko polityczne, zagrożenie, wskaźnik.

1. Bezpieczeństwo narodowe i jego sfery

Współczesne bezpieczeństwo narodowe państwa to stan braku zagrożeń, zwłaszcza tych, które niesie XXI w. Państwa narodowe znajdują się dziś w obliczu niebezpieczeństw nieznanych jeszcze dwadzieścia lat wcześniej, co wynika z postępującej globalizacji i towarzyszącego jej postępu technologii w każdej dziedzinie życia. Choć ogólny zarys sfer bezpieczeństwa narodowego, powstały w ostatniej dekadzie XX w., pozostaje niezmienny (rysunek 1), to jednak dynamiczne zmiany polityczno-społeczno-ekonomiczne zachodzące na świecie prowokują dostosowanie w każdej sferze – poszerzaniu ulega lista subzagrożeń.

Bezpieczeństwo militarne jest podstawowym komponentem bezpieczeństwa narodowego państwa, obejmuje zagrożenia zewnętrzne (tj. agresję zbrojną) i zagrożenia

wewnętrzne (tj. terroryzm, tendencje nacjonalistyczne i podziały ideologiczne)¹. Zmiany zachodzące w obszarze współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa sprawiają, że tradycyjnie pojmowane bezpieczeństwo narodowe – militarne przechodzi na drugi plan, bowiem militarne zagrożenia zewnętrzne są ograniczone, podczas gry wzrasta ranga zagrożeń wewnętrznych, zwłaszcza asymetrycznych². Rośnie zatem znaczenie pozostałych sfer bezpieczeństwa, tj. ekonomicznej, społecznej, politycznej i ekologicznej.

Rys. 1. Sfery bezpieczeństwa narodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Buzan, *People, States and Fear: An agenda for international Security studies in post-cold war era*, London, Hemel Hempstead 1991, s. 19-20

Dostrzegając zachodzące zmiany, nie można jednak marginalizować wagi bezpieczeństwa militarnego państwa, ponieważ silna armia nadal gwarantuje obywatelom poczucie bezpieczeństwa, a tym samym zachęca do akumulacji kapitału, inwestycji i produkcji, co wspomaga rozwój gospodarczy³. Zatem wysiłek zbrojeniowy i tworzenie potencjału obronnego ma ciągle znaczenie, również gospodarcze, a część badaczy proponuje, aby wahania wydatków militarnych (obniżenie finansowania komponentu militarnego) ujmować w grupie zagrożeń ekonomicznego bezpieczeństwa państwa⁴.

Bezpieczeństwo ekonomiczne (w wymiarze mikro- i makroekonomicznym) pozwala na niezakłócone funkcjonowanie gospodarek narodowych poprzez utrzymanie podstawowych wskaźników rozwojowych, a także zapewnienie równowagi w kontaktach gospodarczych z zagranicą, zwłaszcza w odniesieniu do stabilności finansowej i zabezpieczenia w surowce oraz żywność⁵. Sfera ekonomiczna wydaje się najważniejsza ze wszystkich pozostałych sfer bezpieczeństwa, ponieważ stanowi

¹ J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, PWN, Warszawa 2012.

² Małe zorganizowane grupy (podmioty niepaństwowe) mogą dezorganizować sytuację państwa przy użyciu zaawansowanych technologii.

³ S. Awaworyi, S. Yew, *The effect of military expenditure on growth: an empirical synthesis*, „Monash University Discussion Paper”, nr 25, 2014.

⁴ K. Żukrowska (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu*, IUSatTAX, Warszawa 2011.

⁵ K. Książkowski, *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2011.

płaszczyznę rywalizacji i konkurencji pomiędzy krajami⁶, gdzie uzasadnione może być używanie siły państwa do realizacji partykularnych interesów, czego przykładem stają się wojny walutowe, nierównowaga na rachunku bieżącym oraz skala zadłużenia zagranicznego państw.

Rozpatrując zagadnienia bezpieczeństwa w najszerszym kontekście, jednocześnie uwzględniając ostatni kryzys i ciągłe walki z jego skutkami, bezpieczeństwo finansowe odgrywa kluczową rolę wśród współczesnych zagrożeń ekonomicznych. Zewnętrzne bezpieczeństwo finansowe kraju pozwala absorbować szoki i kryzysy, zaś wewnętrzne – gwarantuje wypłacalność sektora finansów publicznych, co umożliwia m.in. finansowanie militarnego komponentu bezpieczeństwa. Duża niepewność zagrożeń finansowych wynika z dwóch przesłanek, po pierwsze: znajdują się one poza kontrolą pojedynczego państwa narodowego, po wtóre: mogą być transferowane bardzo szybko ponad granicami państw poprzez zintegrowane rynki finansowe⁷.

Bezpieczeństwo społeczne (społeczno-kulturowe) jest nierozzerwalnie powiązane z sytuacją ekonomiczno-finansową gospodarki (i jej obywateli). Często priorytety bezpieczeństwa ekonomicznego (finansowego) nie są zbieżne z priorytetami społecznymi, choć dotyczy to głównie zabezpieczenia socjalnego w przypadkach: analfabetyzmu, dyskryminacji, ubóstwa, choroby (niepełnosprawności), bezrobocia, przestępczości, narkotyków bądź terroryzmu. Poza tym sfera społeczna odnosi się do tożsamości narodowej, czyli kultywowania tradycyjnych wzorców zachowania, zwyczajów i religii. Niemniej, kwestie socjalne oraz tożsamości narodowej mogą prowadzić do zaburzeń wewnętrznego bezpieczeństwa państwa poprzez rozruchy, dążenie do zmiany władzy, czy też wojny domowe (etniczne).

W wymiarze wewnętrznym bezpieczeństwo polityczne wynika z jakości systemu politycznego, tj.: stabilności struktur politycznych, przestrzegania reguł życia politycznego, sprawności organów państwa (np. administracji), funkcjonowania w sytuacjach kryzysowych, z liczby i specyfiki organizacji pozarządowych, jakości elit politycznych. Źródłem zagrożeń dla systemu politycznego jest także forma walki o władzę i sposób jej sprawowania, np. przy pomocy wojska lub organizacji terrorystycznych. Poza tym poczucie niebezpieczeństwa politycznego wynika z jakości prawa wewnętrznego, patologii struktur, napływu migrantów, walki ideologicznej i ideologizacji życia publicznego oraz nierówności wobec prawa⁸.

Z potrzeb społecznych wyrastają również interesy narodowe, których gwarantem powinno być państwo i elity rządzące. Nieudolna realizacja potrzeb zbiorowych

---

⁶ Paradoks bezpieczeństwa sprawia, że sfera finansowania armii jest obszarem międzynarodowej konkurencji.

⁷ Przykładem są reakcje giełd na wojny lub ataki terrorystyczne. Źródło: EBC, „Monthly Bulletin”, April 2004.

⁸ J. Gierszewski, [w:] A. Urbanek, *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Dziedziny bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Społeczno-Prawne, Słupsk 2013.

(zapewnianie ładu, porządku, ochrony własności, wolności słowa) może prowadzić do spadku bezpieczeństwa politycznego i wywołać reakcje społeczeństwa (tj. różne formy zbiorowego protestu) na nieprawidłowości, które zmieniają dotychczasowy stan rzeczy w kierunku ogólnie nieakceptowanym.

Bezpieczeństwo ekologiczne związane jest z kryzysem ekologicznym, oznaczającym destrukcję przyrody przez cywilizację na nieznaną wcześniej skalę⁹. Problem dotyczy zabezpieczenia w wodę, tereny uprawne, zasoby leśne, obszary chronione, realizacji zrównoważonej turystyki i zachowania krajobrazu. Każde państwo jest narażone na agresję ekologiczną z wewnątrz i z zewnątrz, co czyni kryzys ekologiczny zjawiskiem globalnym. Obecnie wyodrębnia się cztery rodzaje zagrożeń dla bezpieczeństwa ekologicznego świata: zmiany klimatyczne, zanieczyszczenie wód, zużycie surowców naturalnych, gromadzenie odpadów (w tym niebezpiecznych)¹⁰. Podsumowując, dynamiczne zmiany zachodzące we współczesnym świecie sprawiają, że stan bezpieczeństwa państwa kształtują zmieniające się zagrożenia i wyzwania. Z jednej strony, mamy do czynienia ze stopniowym poszerzaniem zakresu bezpieczeństwa narodowego o kwestie pozawojkowe (z obszarów społecznych) oraz dominacją zagrożeń asymetrycznych nad tradycyjnymi. Z drugiej zaś wzrost powiązań pomiędzy aktorami narodowymi powoduje, że bezpieczeństwo narodowe staje się wyzwaniem globalnym.

2. Ryzyko polityczne na rynkach finansowych – próba charakterystyki

Kwestię ryzyka politycznego zapoczątkowano w naukach ekonomicznych w latach 60. XX w., w rezultacie coraz większego wartościowo przepływu kapitału finansowego z USA do Europy i stworzenia rynków eurodolarowych. Badania ugruntowały potrzebę multidyscyplinarnej eksploracji zjawiska, oprócz ekonomicznego sugerowano rozważanie aspektu politologicznego, zarządzania przedsiębiorstwem, prawnego i socjologicznego; doszukiwano się także związków z teorią pokoju i konfliktów¹¹. Z końcem lat 80. XX w., wobec nadal nieopanowanych komplikacji zadłużeniowych, utrwalił się pogląd, że przepływy kapitału pomiędzy krajami mogą być celowo ograniczane z uwagi na wysokie ryzyko polityczne państw narodowych¹². Lata 90. XX w. przyniosły rozwiązanie problemów ze zobowiązaniami publicznymi,

---

⁹ Proces destrukcji środowiska rozpoczął się w drugiej połowie XX w. Źródło: K. Waloszczyk, *Planeta nie tylko ludzi*, PIW, Warszawa 1997.

¹⁰ S. Czaja, A. Becla, *Ekologiczne podstawy procesów gospodarowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2007, s. 192-193.

¹¹ J.D. Simon, *A theoretical Perspective on Political Risk*, „Journal of International Business Studies”, vol. 15, no. 3, 1984.

¹² R.E. Lucas, *Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries?*, „The American Economic Review”, vol. 80, no. 2, 1990.

a także zakończyły okres zimnej wojny, co doprowadziło do spadku roli otoczenia politycznego jako czynnika zagrożenia.

Ryzyko polityczne to zagrożenie mniej podległe analizie ekonomicznej niż ryzyko finansowe czy makroekonomiczne, ponieważ jego interpretacja obejmuje bardzo szeroki zakres zmiennych trudno mierzalnych, poszukiwanych na trzech płaszczyznach: mikroekonomicznej, makroekonomicznej oraz globalnej¹³ (rysunek 2).

Ryzyko polityczne w ujęciu mikroekonomicznym (mikro) odnosi się do działalności przedsiębiorstw w danej branży na rynkach zagranicznych. Ch. Hill definiuje ryzyko polityczne jako prawdopodobieństwo, że działania polityczne spowodują drastyczne zmiany w otoczeniu gospodarczym, które niekorzystnie wpłyną na zyski lub inne cele aktywności gospodarczej przedsiębiorstwa¹⁴.

Rys. 2. Ryzyko polityczne – płaszczyzny i ich składowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie: D.K. Eitman, A.I. Stonehil, M.H. Moffet, *Multinational Business Finance*, Pearson, Boston 2010, 12 edn. I. Alon, T.T. Herbert, 2009, *A stranger in a strange land: Micro political risk and the multinational firm*, Business Horizons, vol. 52, no. 2, 2009

Niestabilność polityczna w płaszczyźnie mikro wpływa na poszczególne branże, firmy i projekty. Przedsiębiorstwa działające poza granicami własnego kraju narażone są na dwa rodzaje zagrożeń ekonomicznych, tj. ryzyko niekorzystnych zmian kursowych, gdy operują inną walutą niż ta, w której wyceniany jest ich majątek,

¹³ K. Pilbeam (red.), *International Finance*, Palgrave Macmillan, New York 2006, 3 edn.

¹⁴ Ch. Hill, *International Business: Competing in the global marketplace*, McGraw-Hill Irwin, New York 2013.

a także ryzyko płynące z suwerennych decyzji rządu kraju goszczącego. Ryzyko kursu walutowego odnosi się do ingerowania państwa w relacje wymiany, czyli osłabiania lub wzmacniania waluty krajowej. Natomiast ryzyko decyzji rządowych wynika z odmiennych priorytetów rządu narodowego i przedsiębiorstwa z zewnątrz, co może dotyczyć niepożądanego wpływu firmy (korporacji transnarodowych – KTN) na rozwój gospodarczy kraju goszczącego, groźby naruszania przez KTN niezależności narodowej, zagranicznej dominacji w danej branży, wpływu na bilans płatniczy kraju gospodarza, oddziaływania na kurs waluty narodowej, eksploatacji zasobów naturalnych danego kraju¹⁵. Na wysokie ryzyko polityczne szczególnie narażone są przedsiębiorstwa działające w branżach strategicznych (regulowanych przez państwo), tj. zasoby naturalne, bankowość, finanse i ubezpieczenia.

Jednak nie można niepewności politycznej w tej płaszczyźnie rozpatrywać wyłącznie w odniesieniu do kraju goszczącego. Należy uwzględnić również narodowość firmy inwestującej, jej branżę, specyfikę projektu, a także powiązania z krajem pochodzenia firmy¹⁶. Ryzyko mikro odnosi się też do czynników spoza kraju goszczącego – tj. powiązań firmy z krajem pochodzenia, sytuacji danego przemysłu w kraju pochodzenia.

Niestabilność polityczna w aspekcie makroekonomicznym rozpatrywana jest w ramach całego systemu gospodarczego, całokształtu jego polityki gospodarczej i pozycji międzynarodowej. Na ryzyko polityczne w wymiarze makro składa się sytuacja ekonomiczno-społeczna wynikająca z działań rządowych w danym kraju. Czynniki gospodarcze i społeczne nie są jednak niezależne względem siebie¹⁷. Złe zarządzanie gospodarcze (wysoka i utrzymująca się stopa inflacji, rosnące zadłużenie kraju, spadający standard życia obywateli) może prowadzić do niepokojów społecznych, rozruchów i innych zaburzeń, albowiem to przeradza się w demonstracje, rozruchy, gwałtowne konflikty, a nawet w terroryzm – w efekcie zaś w wyższe ryzyko polityczne¹⁸. Zagrożenia społeczne prowokujące niestabilność polityczną mogą wynikać także z czynników kulturalnych i instytucjonalnych, takich jak: nieprzestrzeganie norm międzyludzkich, nepotyzm i korupcja, brak ochrony praw własności i własności intelektualnej, struktury właścicielskiej w gospodarce i tradycji religijnych.

Do świadomych posunięć rządów-gospodarzy podnoszących ryzyko polityczne w wymiarze makro można zaliczyć¹⁹: konfiskaty, wywłaszczenia lub nacjonalizacje aktywów, nałożenia embarga na eksport i import oraz odebranie licencji w tej

---

¹⁵ D.K. Eitman, A.I. Stonehil, M.H. Moffet, *Multinational...*, s. 470-481.

¹⁶ I. Alon, T.T. Herbert, *A stranger...*, s. 127-137.

¹⁷ Ch. Hill, *International Business...*, s. 564.

¹⁸ Przykładem są gospodarki: Iranu (1979), Jugosławii (1991), Wenezueli (1998).

¹⁹ www.aon.com – *Aon plc* – globalny doradca w sprawach zarządzania ryzykiem, ubezpieczyciel. Firma powstała w Londynie w 1982 r. Kreator międzynarodowej mapy ryzyka politycznego.

dziedzinie, fizyczne zniszczenia aktywów z powodu przemocy, zawieszenie, zerwanie lub niewywiązywanie się ze zobowiązań, kontraktów, uchylanie się od spłat z powodu niewymienialności waluty, niedostarczenie towarów, zmuszenie do opuszczenia kraju goszczącego i sprzedaży majątku oraz niespłacanie przez rząd i agencje rządowe zobowiązań wobec instytucji finansowych.

Ryzyko polityczne w płaszczyźnie globalnej nabrało znaczenia od początku XXI w. wraz z rozwojem technologii teleinformatycznych, postępującą integracją świata gospodarczego i finansyzacją gospodarek narodowych. Podstawowe czynniki zagrożenia w otoczeniu globalnym to: terroryzm, wojna, cyberatak, ruchy antyglobalizacyjne, walka o środowisko naturalne, a także walka z biedą, zaś w ostatnich latach – kryzys finansowy.

Globalizacja gospodarcza, w tym finansowa, prowadzi do ograniczenia nadzoru, a często zupełnej utraty kontroli nad przepływami kapitału – prania brudnych pieniędzy, finansowania działalności terrorystycznej, co zdecydowanie ułatwia i przyspiesza przenoszenie ryzyka. W odniesieniu do międzynarodowych transakcji finansowych możemy mówić o globalizacji ryzyka – tzn. jego złożoności (obejmowaniu coraz nowszych dziedzin), o dużych rozmiarach zagrożeń, trudnościach w ich natychmiastowym rozpoznaniu, a przede wszystkim odległym horyzoncie czasowym urzeczywistnienia się groźby²⁰.

Wszechobecna finansjalizacja gospodarek światowych sprawiła, że kapitał łatwo może zmieniać miejsce ponad granicami państw, sprzyja temu zaawansowana infrastruktura informatyczna ułatwiająca natychmiastowe zawieranie i rozwiązywanie transakcji w różnych rejonach świata oraz specyfika współczesnych rynków finansowych, które jako dążące do pełnej efektywności, umożliwiają relatywnie szybkie uwzględnianie wszelkich dostępnych informacji w cenie instrumentów finansowych, a tym samym dyskontują szeroki zakres zdarzeń. Zatem ryzyko polityczne jest skutkiem postrzegania danej gospodarki narodowej przez kapitałodawców światowych, dla których kluczowymi czynnikami są zagrożenia o specyfice globalnej, a zwłaszcza dramatyczne i nieoczekiwane wydarzenia (tj. wojna, terroryzm i cyberatak).

Konkludując, niestabilność polityczna nie powinna być rozumiana wyłącznie jako efekt celowego działania władz państwowych (o specyfice makro lub mikro), ale jako niebezpieczeństwo wystąpienia nagłego zdarzenia o charakterze politycznym z płaszczyzny globalnej. Obecnie to właśnie impulsy z płaszczyzny globalnej zdają się stwarzać największe niebezpieczeństwo dla współczesnego bezpieczeństwa narodowego państw, zwłaszcza państw rozwiniętych.

---

²⁰ T.T. Kaczmarek, *Ryzyko i zarządzanie ryzykiem. Ujęcie interdyscyplinarne*, Difin, Warszawa 2008.

3. Kwantyfikacja i porównywalność ryzyka politycznego

Ryzyko polityczne na rynkach finansowych uchodzi za kategorię trudno mierzalną, niemniej istnieje wiele firm komercyjnych, które na bazie podobnych determinant analizują i wyceniają ryzyko polityczne każdego kraju. Powyższe oceny pozwalają pojedynczym przedsiębiorstwom funkcjonującym lub zamierzającym wejść na rynki w krajach obcych zdobyć wiedzę o zagrożeniach w danym kraju czy rejonie świata. Poziom ryzyka politycznego przypisany do danej gospodarki pozwala na porównania pomiędzy krajami. Jest to również kluczowa wiedza dla firm oferujących ubezpieczenia handlowe w krajach obcych, a także dla inwestorów, zwłaszcza na rynkach kapitałowych, gdzie zaangażowanie ma charakter długookresowy.

Szacowanie ryzyka politycznego odbywa się przy uwzględnieniu sześciu jednorodnych obszarów i zindywidualizowanych czynników – tabela 1. Do analizy przyjęto obszary i czynniki podejmowane przez Political Risk Service (PRS), World Economic Forum Global Competitiveness Survey (GCS) i Economist Intelligence Unit (EIU).

Tabela 1. Obszary i czynniki podlegające analizie ryzyka politycznego w wybranych instytucjach komercyjnych

OBSZARY i CZYNNIKI		
PRS	GCS	EIU
1. Wolność słowa i odpowiedzialność		
Angażowanie wojska do celów politycznych Demokratyczna odpowiedzialność	Transparentność prowadzonej polityki gospodarczej Wolność prasy Obiektywność w decyzjach rządzących Efektywność instytucji stanowiących prawo	Indeks demokracji Własne interesy Odpowiedzialność władz publicznych Przestrzeganie praw ludzkich Wolność zgromadzeń
2. Stabilność polityczna, brak przemocy/terroryzmu		
Stabilność rządów Wewnętrzne konflikty Zewnętrzne konflikty Tarcia etniczne	Koszty terroryzmu	Konflikty zbrojne Niebezpieczne demonstracje Niepokój społeczny Międzynarodowe tarcia Zagrożenia terroryzmem
3. Efektywność rządu		
Jakość biurokracji	Infrastruktura Jakość systemu edukacji podstawowej	Jakość biurokracji – instytucjonalna efektywność Nadmierna biurokracja Nadmiernie rozbudowana biurokracja

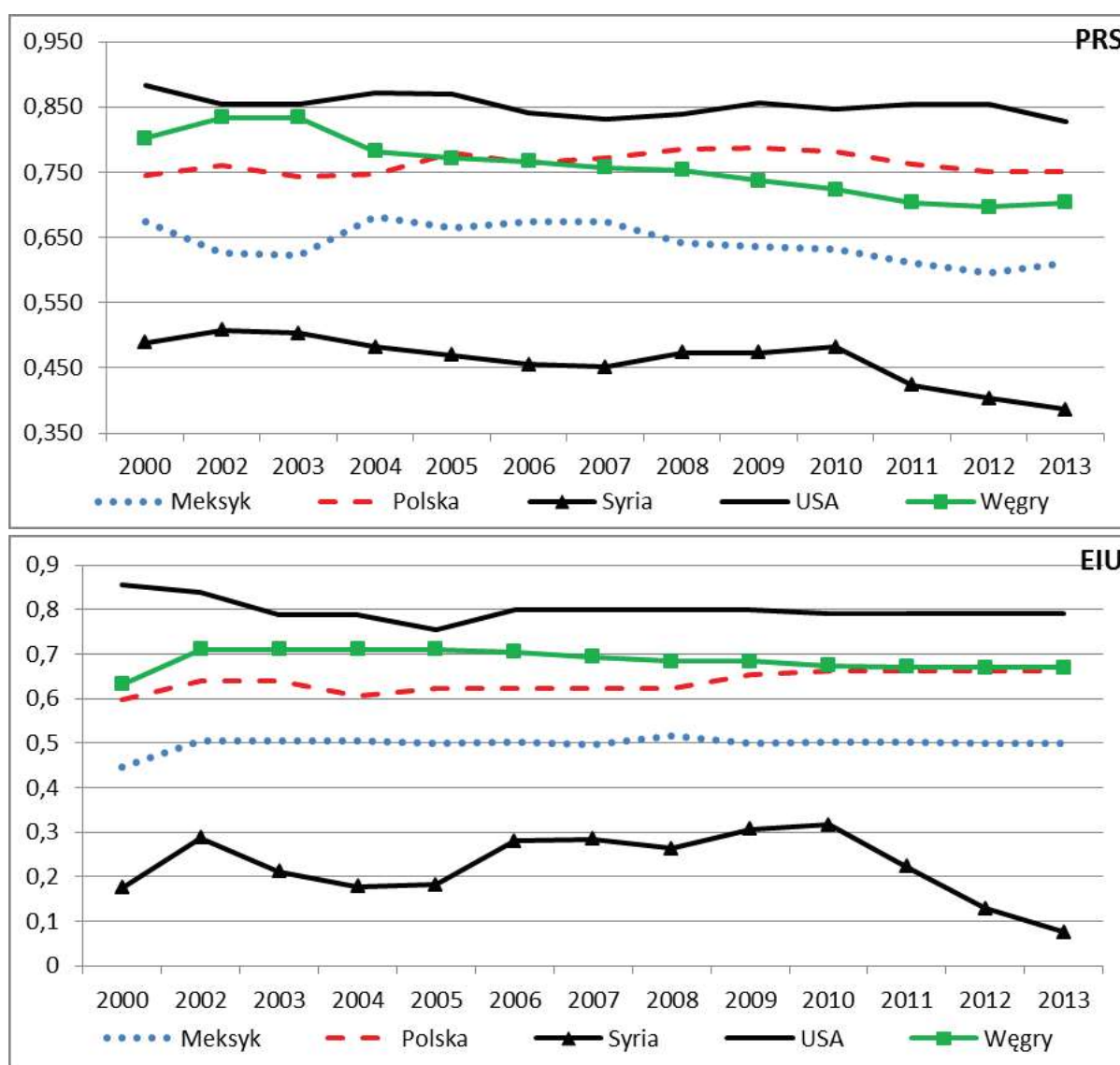
OBSZARY i CZYNNIKI		
PRS	GCS	EIU
4. Jakość regulacji		
Profil inwestycyjny	Granice rządowych regulacji Wielkość podatków i skuteczność ich poboru Powszechność barier handlowych Natężenie lokalnej konkurencji Łatwość w rozpoczynaniu inicjatyw gospodarczych Efektywność antymonopolowej polityki Surowość regulacji ekologicznych	Nieuczciwe praktyki konkurencyjne Rządowa kontrola cen Dyskryminacyjne cła, podatki Polityka protekcjonistyczna państwa
5. Rządy prawa		
Prawo i porządek	Rynkowe koszty przestępstw, przemocy Zorganizowana przestępczość Wiarygodność policji Niezależność sądownictwa Sprawność struktury prawnej Ochrona praw własności Sektor nieformalny	Przemoc i przestępczość Przestępczość zorganizowana Bezstronność procesów sądowych Honorowanie kontraktów handlowych Szybkość realizacji procesów sądowych Konfiskaty/wywłaszczenia Ochrona praw własności intelektualnej Ochrona własności prywatnej
6. Kontrola nad korupcją		
Korupcja	Publiczne zaufanie do polityków Nieregularność płatności w imporcie, eksporcie Nieregularność płatności za dobra użyteczności publicznej Słabości w poborze podatków Regulowanie płatności w kontraktach publicznych Przejęcia własności przez państwo	Korupcja na szczeblu urzędników państwowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PRS, GCS, EIU

Powyższe dane sugerują, że wybrane instytucje oceniają ryzyko polityczne w sześciu kluczowych obszarach, które rozpatrują według różnorodnych czynników o specyfice gospodarczo-polityczno-społeczno-militarnej.

W rezultacie wielowątkowej oceny każda z instytucji szacuje poziom ryzyka w poszczególnych obszarach w skali od 0 do 1. Im wskaźnik dla danego obszaru wyższy, tym ryzyko polityczne niższe – poziom bezpieczeństwa wyższy. Wartość 1 oznacza, że kraj w danym obszarze posiada najwyższy poziom stabilności (przewidywalności). Średnia wszystkich obszarów daje zagregowany obraz ryzyka politycznego przypisywanego danej gospodarce narodowej. Przykład tak wyliczonej zagregowanej wartości ryzyka politycznego dla wybranych gospodarek przedstawia rysunek 3.

Na podstawie informacji zaprezentowanych na rysunku 3 można stwierdzić, że żaden z badanych krajów nie jest zupełnie bezpieczny. Najbezpieczniejszą gospodarką są Stany Zjednoczone, zaś najmniej bezpieczną Syria, zwłaszcza po 2010 r. Tym samym prezentowane dane potwierdzają intuicyjne przewidywania co do poziomu bezpieczeństwa.

Rys. 3. Poziom ryzyka politycznego przypisywany wybranym gospodarkom; 2000-2013; PRS i EIU
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PRS i EIU

Mniej spodziewanych wniosków dostarcza natomiast porównanie (na bazie PRS) sytuacji Polski²¹ i Węgier. Od czasu kryzysu finansowego poziom bezpieczeństwa na Węgrzech jest niższy niż w Polsce. Przyczyną tego stanu rzeczy mogą być działania gospodarcze władz narodowych. To pozwala wnioskować, że ryzyko polityczne badane przez PRS ma wyższe zabarwienie gospodarcze niż EIU (rysunek 3). Zatem ryzyko mierzone przez EIU wydaje się bardziej adekwatne do szacowania poziomu bezpieczeństwa państwa, co wynika także z doprecyzowania obszarów analizy (np. obszar: stabilność polityczna, brak przemocy/terroryzmu). Poza tym wskaźnik EIU wyraźniej akcentuje różnice w poziomie bezpieczeństwa pomiędzy Syrią a innymi rozpatrywanymi gospodarkami narodowymi.

Wnioski

Bezpieczeństwo ekonomiczne to jedyny aspekt, który wpływa na wszystkie inne sfery bezpieczeństwa narodowego. Jeśli zatem z determinant ekonomicznych na pierwszy plan wysuwają się zagrożenia finansowe, to najbardziej miarodajnym sposobem pomiaru bezpieczeństwa państwa może być funkcjonujący na rynkach finansowych miernik w postaci ryzyka politycznego. Poza słabościami, jakie można mu przypisać²², należy zwrócić uwagę na jego mocne strony.

Ocena tego wskaźnika odbywa się na podstawie czynników, które w zdecydowanej większości korespondują, a nawet są zupełnie zbieżne z czynnikami zagrożenia analizowanymi w poszczególnych sferach bezpieczeństwa państwa, co starano się pokazać w powyższym tekście. Zwłaszcza nowe tendencje (pozamilitarne) w poszczególnych sferach bezpieczeństwa narodowego są dyskontowane przez komercyjne instytucje finansowe w procesie wyceny ryzyka politycznego wobec poszczególnych państw. Co więcej, przy użyciu ryzyka politycznego, bezpieczeństwo narodowe państwa może stać się kategorią mierzalną, a nie tylko stopniowalną. Tym samym poziom bezpieczeństwa państwa byłby dookreślony i porównywalny pomiędzy krajami.

Sumując, wskaźnik w postaci ryzyka politycznego, zarówno na gruncie teoretycznym, jak i w praktyce rynkowej, uwzględnia szeroki zakres różnorodnych zagrożeń: ekonomicznych i pozaekonomicznych, wewnętrznych i zewnętrznych, tradycyjnych i nietradycyjnych, a także niebezpieczeństw wynikających z rozwoju cywilizacji i postępu globalizacji, dlatego też jawi się jako miarodajny sposób pomiaru trudno mierzalnego stanu braku zagrożenia.

---

²¹ Najniższe ryzyko polityczne poza USA spośród analizowanych państw.

²² Tworzony jest na podstawie trudno mierzalnych składowych, szacowany przez instytucje komercyjne, co budzi pewne skojarzenia z funkcjonowaniem agencji ratingowych w okresie przedkryzysowym.

BIBLIOGRAFIA

1. AWAWORYI S., YEW S., *The effect of military expenditure on growth: an empirical synthesis*, „Monash University Discussion Paper”, nr 25, 2014.
2. ALON I., HERBERT T.T., *A stranger in a strange land: Micro political risk and the multinational firm*, „Business Horizons”, vol. 52, no. 2, 2009.
3. CZAJA S., BECLA A., *Ekologiczne podstawy procesów gospodarowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2007.
4. CZAPUTOWICZ J., *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, PWN, Warszawa 2012.
5. EBC, „Monthly Bulletin”, April 2004.
6. EITMAN D.K., STONEHIL A.I., MOFFET M.H., *Multinational Business Finance*, Pearson, Boston 2010, 12 edn.
7. GIERSZEWSKI J., URBANEK A., [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Dziedziny bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Społeczno-Prawne, Słupsk 2013.
8. HILL CH., *International Business: Competing in the global marketplace*, McGraw-Hill Irwin, New York 2013.
9. KACZMAREK T.T., *Ryzyko i zarządzanie ryzykiem. Ujęcie interdyscyplinarne*, Difin, Warszawa 2008.
10. KSIĘŻOPOLSKI K., *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2011.
11. LUCAS R.E., *Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries?*, „The American Economic Review”, vol. 80, no. 2, 1990.
12. PILBEAM K. (red.), *International Finance*, Palgrave Macmillan, New York 2006, 3 edn.
13. SIMON J.D., *A theoretical Perspective on Political Risk*, „Journal of International Business Studies”, vol. 15, no. 3, 1984.
14. WALOSZCZYK K., *Planeta nie tylko ludzi*, PIW, Warszawa 1997.
15. www.weforum.org
16. www.aon.com
17. www.prsgroup.com
18. www.eiu.com
19. ŻUKROWSKA K. (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu*, IUSatTAX, Warszawa 2011.

THE POLITICAL RISK AS AN INDICATOR OF STATE'S NATIONAL SECURITY

Summary: According to author, from among all the different risk groups considered in economic theory, including those with calculated investment activities, a special attention should be given to issues of connected political risks, which, from the subject's point of view is the least recognizable and most difficult to discern and quantify its appearance. Generally accepted economic nature of the financial measure-often prevents the binding of its activity with other areas of State operations. However, the complexity of the approaches in the risk assessment and the analysis of political security of a State, puts the understanding of political risk far beyond the boundaries easily recognizable with typical risks analysis in this sense only. According to author, the political risks both on theoretical grounds, as well as in practice of a free market economy, must take into account the aggregate scale of various threats to the national security of the State. In this view, it has to be quantifiable in order to estimate potential political risk factor, with a financial measure allowing to make an assessment of the scale of the national security risk. Thus it may be useful for international comparisons of state security.

Keywords: national security, political risk, threat, indicator.